

## Vrijedna knjiga o Ruđeru Boškoviću

**Stipe KUTLEŠA, *Ruđer Bošković. Znanstvenik, književnik i diplomat*, Dubrovnik, Ogranak Matice hrvatske u Dubrovniku, 2024, 268 str.**

Đuro Vidmarović  
dvidmarovic1@gmail.com

Ogranak Matice hrvatske u Dubrovniku zadužio je hrvatsku kulturnu javnost vrijednom knjigom dr. sc. Stipe Kutleše »Ruđer Bošković. Znanstvenik, književnik i diplomat«.

Stipe Kutleša je predstavio Boškovića kao svestranu stvaralačku osobnost, kao univerzalnog čovjeka. Kutleša je vrlo kompetentan za proučavanje velikog hrvatskog znanstvenika. Završio je studij filozofije na Filozofskom fakultetu, ali i studij fizike na PMF-u u Zagrebu. Doktorirao je upravo s tezom o Prirodnoj filozofiji Ruđera Boškovića. O njemu je kasnije objavio više knjiga. Pisac pogovora, Marito Mihovil Letica je s pravom ustvrdio da je

»autor napisao po mnogočemu izvrstan *vademecum* i čiji sadržaj može biti poticajan i koristan ne samo studentima i profesorima nego i svim znatiželjnicima koji iz znanstvenih ili općekulturnih interesa žele upoznati boškovićevsku filozofsku i znanstvenu ostavštinu, k tome i njegove zasluge u diplomaciji, pjesnička ostvarene, poduhvate u geodeziji, građevinskoj struci, arheologiji, a uza sve i doznati o njegovu podrijetlu i hrvatskoj narodnosnoj pripadnosti«.

Slažem se s Leticom da je ova knjiga »ne samo panoramski pogled na jedincati značaj Ruđera Boškovića nego i *progled* (u smislu 'gledati kroz, prodirati u dubinu predmeta') u podrijetlo, glavne osobitosti i dosege Boškovićevih prirodnoznanstvenih ideja«.

Dr. Kutleša je svoje djelo podijelio u sljedeće tematske cjeline: »Čovjek iznad svega«, »Boškovićevi predci i obitelj«, »Znanstveni, književni, diplomatski i privatni životopis«, »Odjek i prihvaćanje Boškovićevih ideja«, »Prisvajanje Boškovića«, »Zaključna riječ« te »Dodatak: društvene, političke, kulturne i znanstvene prilike u drugoj polovici 17. i u 18. stoljeću – kronologija«. Knjiga je opremljena kazalom imena i znanstvenim aparatom.

Najvažnije poglavlje je treće u kojem autor govori o znanstvenom, književnom, diplomatskom i privatnom životopisu Ruđera Boškovića. Budući da u Srbiji traje kontinuirano prisvajanje hrvatske kulturne i znanstvene baštine

nastale u Dalmaciji, Dubrovniku i Boki kotorskoj, pa tako i velikog dijela opusa Ruđera Boškovića, dr. Kutleša je posebno poglavlje posvetio upravo prisvajanju toga velikog znanstvenika. U njemu već na početku ističe:

»Obće poznata je činjenica da se ideja nacije i nacionalnosti u modernom značenju riječi javlja koncem 18., a u 19. stoljeću se događaju procesi formiranja nacija prije svega u Europi, a ti procesi se nastavljaju i u 20. stoljeću. Sve se to događa nakon Boškovićeve smrti (1787).«

»Prema tome – zaključuje Kutleša – u njegovo doba pripadnost nekoj naciji u današnjem smislu riječi nije uopće postojala jer u to vrijeme ne postoji ni ideja nacije niti nacionalne države. (...) To ne znači da ideja i svijest o narodnosnoj ili etničkoj pripadnosti ili jeziku nije postojala. Često su se u našim krajevima poistovjećivale narodnost, kasnije nacija i vjera, tako da se one koji su bili katolici smatralo Hrvatima, a pravoslavce se smatralo Srbima. To je bila i velikosrpska ideja i praksa kojoj u 19. st. prigovara Franjo Rački kada kaže da je: 'Srbima svaki našinac istočne Crkve Srbin?', tj. Srbi poistovjećuju narodnost i vjeru. Zato se i dogodilo da su hrvatske pravoslavce počeli smatrati Srbima, iako to etnički ni nacionalno nisu bili.«

Dr. Kutleša vrlo argumentirano objašnjava glade tog problema situaciju u Dubrovniku:

»Što se Dubrovnika tiče, stanovništvo je bilo katoličko. Pojava srbokatolika u Dubrovniku, u razdoblju pod kraj 19. i početkom 20. stoljeća, posljedica je velikosrpske propagande i političkog otpora Austriji kada se dio građanstva i preostalih aristokrata tako nazvao. No, vjerski ekskluzivizam Srpske pravoslavne crkve sprečavao je da srbokatolici budu prihvaćeni kao Srbi. U Boškovićeva doba srbokatolika u Dubrovniku nije bilo.«

Dr. Kutleša, da bi i glade etniciteta Boškovićeva majke bilo sve transparentno, piše:

»Hrvatska historiografija smatra da su Boškovići i njegovi predci Hrvati, vrlo mali dio talijanske historiografije da je on Talijan, dijelom po majci, a dijelom po svom obrazovanju i kulturi kojoj je pripadao po jeziku kojim je pisao svoja djela.«

Vrlo je važno što dr. Kutleša inzistira na objašnjavanju velikosrpske koncepcije i navodi njezinu genezu:

»Pod utjecajem velikosrpskih ideja Vuka Stefanovića Karadžića (1878.-1864.), Ilije Garašanina (1812.-1874.) i drugih, ističe se krajem 19. st. da je Ruđer Bošković Srbin, ali to su i svi Dubrovčani. Obća vukovska velikosrpska teza se proširuje na srbstvo svih štokavaca i prisutna je sve do danas.«

Dr. Kutleša demantira i talijansku tezu:

»Bez obzira na talijansku podrijetlo Boškovićevih predaka s majčine strane, njegovi potomci su se kroatizirali i bili ugledni dubrovački građani. U Ruđerovo se kući nije govorilo talijanski nego 'naški', pa 'ilirski', 'slovinski' – što je istoznačnica za hrvatski, iako su mnogi Dubrovčani znali talijanski.«

Autor knjige vrlo razložno ističe:

»Nema dvojbe da Bošković pripada i talijanskoj kulturi i znanosti i francuskoj, ali i svjetskoj. Izdanje svih Boškovićevih djela i korespondencije u Italiji pod naslovom *L' Edizione nazionale Ruggiero Giuseppe Boscovich* navodi: 'R. J. Bošković rođen je 1711. u Ragusi. (...) danas Dubrovnik (Hrvatska), od otca Hrvata i majke Talijanke.«

U sljedećim rečenicama dr. Kutleša temeljito elaborira pitanje Boškovićeve narodnosne, ali i europske pripadnosti. Riječ je o vrlo argumentiranom i korisnom tekstu. Stoga s pravom zaključuje što bi trebali znati poglavito pseudohistoričari u Srbiji:

»Iz svega rečenoga može se zaključiti da srbsko svojatanje Dubrovnika i drugih hrvatskih krajeva i ljudi nema nikakvog utemeljenja u arhivskim dokumentima i znanstvenim istraživanjima nego se temelji na prvorazrednim krivotvorinama i lažima koji za cilj imaju prisvajanje ljudi, kulture, teritorija u ovom slučaju hrvatskog naroda i hrvatskog teritorija.«

Dr. Kutleša je u drugom i trećem poglavlju svoje knjige temeljito dokazao pripadnost Boškovićeve obitelji hrvatskom etničkom korpusu.

Vrlo je značajno što se autor u ovoj knjizi dotaknuo i Boškovićeva književnoga djela. U potpoglavlju »U krugu engleskih znanstvenika i književnika« dr. Kutleša piše:

»Od svih engleskih književnika najviše je podataka o Boškoviću ostavila manje poznata književnica Ellis Cornelia Knight koja je kao 'rijetko koji stranac u njezino doba s toliko oduševljenja i simpatija govorila o Hrvatima, napose o Dubrovčanima'. Ona je dobro poznavala dubrovačke književnike, na engleski je prevela jednu pjesmu Ignjata Đurđevića, osobno je poznavala Rajmunda Kunića, Antuna Sorgu i neke druge Dubrovčane. O Boškoviću govori kao nadarenom stihotvorcu latinskih stihova *ex tempore*. Na engleski je prevela Boškovićev epigram o Zemlji koja se kreće između Marsa i Venere.«

Uvjeren sam da bi sve Boškovićeve latinske stihove trebalo prevesti i objaviti kao jedinstveno djelo jer je veći dio njegovih epigrama još uvijek nepoznat, »neki nisu ni zabilježeni, a neki, za koje se zna da su ispjevani, nisu pronađeni«. U nastavku dr. Kutleša ističe:

»Ima nešto i objavljenih epigrama od kojih se ističi četiri arkadijska epigrama uvrštena u zbirku *Pjesme Arkadana* (1756.): epigram Ivanu V., preslavnom kralju Portugala kada je ozdravio od teške bolesti i tri astronomska epigrama (o rasporedu planeta: Zemlja između Marsa i Venere, epigram o Sunčevim pjegama, epigram o grčkoj pripovijesti o Jupiterovu zbacivanju Saturna s kraljevske vlasti). U epigramu o rasporedu planeta ukazuje se na heliocentrični sustav svijeta i na položaj Zemlje između Venere i Marsa. Taj je epigram nastao godinu dana prije nego što je Crkva povukla zabranu Kopernikova učenja (1757.). Za vrijeme boravka u Beču Bošković je napisao jednu pjesmu posvećenu carici Mariji Te-

reziji. (...) Priličan broj Boškovićevih epigrama nalazi se u njegovim pismima, a ima i takvih za koje se zna da su napisani, ali do sada nisu još pronađeni.«

Sam Bošković je, kako piše Kutleša, tvrdio da je sastavio desetke tisuća epigrama, »ali primjećuje da su neki bili loši«.

Knjiga »Ruđer Bošković. Znanstvenik, književnik i diplomat« je vrlo vrijedan prilog hrvatskoj kulturnoj povijesti i poznavanju hrvatske kulturne i znanstvene baštine. Pisana je lijepim i razumljivim hrvatskim jezikom. U zaključnoj riječi autor zaključuje da Bošković

»nije bio poznat samo svojim suvremenikima nego je njegovo djelo nadživjelo njegovo vrijeme i došlo do nas, a i danas je možda aktualnije nego u njegovo vrijeme. (...) Ono po čemu je Bošković, kao rijetko koji znanstvenik, uopće ostao aktualan u znanosti sve do danas jest njegova teorija prirodne filozofije koju su prepoznali mnogi svjetski autoriteti kao prethodnicu nekih kasnijih ideja u znanosti, kao npr. teorije relativnosti, kvantne teorije, teorije luminiscencije, lasera, teorije determinističkog kaosa, ideje fraktala u matematici, ideje kvarkova, građe atoma i strukture tvari, antropskog načela, ideje velikog praska, ideje ujedinjene teorije polja ili teorije svega. Sve to čini Boškovića živim sudionikom onoga što se događa u suvremenoj znanosti.«

U Hrvatskoj treba s najvećom pozornošću i entuzijazmom pisati o Boškoviću i proučavati njegov velik znanstveni i literarni opus. Često savjetujem naše hodočasnike koji kreću u Rim da pogledaju kupolu crkve sv. Petra i podsjetite se da je upravo Ruđer Bošković zaslužan što ova kupola još uvijek postoji, jer je svojim matematičkim proračunima pomogao graditeljima u njezinoj stabilizaciji u vrijeme kada joj je prijetilo urušavanje.